

Színház -

„Az olvasólámpához”

A „fotelszínház” elnevezését újabban gyakran használják az otthoni kényelemben, papucsosan végignézett színelőadások élményének jelölésére, ezért voltam kénytelen újan csengő — pontosabban, régi csengésű, de talán új — nevet adni egyik legkedvesebb „színházamnak” — vagy talán nagyon sokunk kedvenc színpadának. (A régi polémia eldöntéséhez, vagy az új érveléssel nyomósított vitatásához csak éppen idejegyzem személyes, de a szubjektívénél sokkal tárgyiasabb és dokumentatívabb benyomásomat: amikor a *Nagyvilág* első számaikat szerkesztettük, még szorongva sokat töprengtünk azon, vajon szívesen olvas-e a közönség drámát, s az ismerős újságírók nemsokára egyre követelőzőbben álltak elélem az Astoria-sarkon, a Felszabadulás téren — „Mikor lesz megint darab a lapjukban? A vevő is folyton azt kérdezi.”)

Az Európa, a Magvető, a Szépirodalmi újabban szinten versengve bővíti a repertoárt, mind több és több alkalmunk nyílik rá, hogy ne csak nézzünk, hanem olvassunk is színházat. A félreértést elkerülendő, nem a szerzőjük ítéletével is életfogytig kemény táblák közé zárt „könyvdrámákra” gondolok ezúttal, hanem a drámai műfajnak azokra az életes, eleven alkotásaira, amelyek díszletek között, színészek hangján s játékaival is élményt adnak, csak éppen egyben-másban másfajta élményt nyújtanak az olvasólámpa alatt, el-eltűnődve, visszavisszalapozgatva, hiszen itt valamelyest más oldalról mutatják meg magukat, tárják fel gazdagságukat. Füst Milán, aki gyakran bonyolultan-értetlen kortársi fogadtatása során évtizedekre távolkeseredett a színháztól s nemes göggel jószerivel a színházba járástól is, szinte védőpajzsként ragyogtatott meg egy rendkívül mély és szellemes gondolatot, amelyet maga is megőrzött később az értetlenség elmúltával, színházi sikerei idején, s amely valamennyiünknek gazdagodásunkra szolgál, még ha megszállott színházba járók vagyunk is: gyönyörűen tudott beszélni arról, hogyan teremti meg az ember kedvenc drámáinak legszebb előadását, otthon, önmagában, ahogy ő mondta: „lelke színpadán”.

Amikor kezünkbe vesszük a műfaj új — javarészt könyvnap — ajándékait, a *Rivalda* ez évi gyűjteményét, a *Magvető* friss, kis formátumú magyar drámasorozatának új kötetét, Szomory Dezső, Pap Károly, Csáth Géza gyűjteményeit, Páskándi Géza újabb történelmi paraboláját és groteszk-sorát a nagyszerű kétkötetes O'Neill-kiadványt, ez a gondolat bujkál bennünk játékosan olvasás közben. De meglepetve tapasztalunk sok minden mást is. Azt, hogy az igazi irodalom és az igazi író mindig tartogat meglepetéseket, hogy a színházból ismertnek hitt szöveg egy-egy, ott csak áttételesen megvalósítható szavával az asszociációk új sorát indítja el bennünk — márpedig az olvasás igazi gyönyörűsége: író és olvasó egymás közt ellenőrizhetetlenül és izgalmasan ide-oda gyűrűző gondolatokat érzékeny szépséggel rezegtető víztü-

körjátéka. Talán csak egyetlen példát az új kiadványokból: Illés Endre *Névtelen levelek* című drámájának etikai izgalmát átéltem már a bemutatón, a „játék, tüskékkel” olvasása újra a fájdalmasan elgondolkodtató pillanatok sorát adta a merész határozottsággal operációra kiválasztott ijesztő jelenség körleírása olvasván. És váratlanul rádöbbenem, hogy — amit a *Nem félünk a farkastól* fordításának élménye óta nagyon szeretek, bécseffek és jelentős asszociációindító erőnek értékelek: — a jeleneteknek itt külön-külön címe van. S akad ezek között az egyszerre esszéírói és szépirói biztonsággal fogalmazott gondolatindító „előrejelzések” között egy, amelyet ebben a lélekmérgezés ellen protestáló drámában tömörségében az egész gondolatról vallónak érzek, s nemcsak „saját színházamban” tekintek kulcsszónak, hanem a színházi előadáson is külön hangberendezéssel időnként a néző fülébe sutogtatnám-ordíttatnám emlékeztetőül-figyelmeztetőül, holott csupán ennyi az egész: „*Ami elhessenhetetlen*” — s persze, az ok nélkül és „*ajánlan felkel*” tett gyanú és gyanakvás légkörének réme ellen szól — mint a darab —, egyszerűen, ünnepélyesen.

A *Rivalda 72/73* kötetének címlistáját másolnám ide, s úgy érzem, önmagában is meggyőzően szól játékos olvasószínházunk új, gazdag lehetőségeiről: Darvas József: *Hunyadi* — Eörsi István: *Széchenyi és az árnyak* — Fekete Sándor: *Akar-e ön író lenni?* — Gyurkó László: *A búsképű lovag Don Quijote de la Mancha szörnyűséges kalandjai és gyönyörű szép halála* — Illyés Gyula: *Testvérek* — Kertész Ákos: *Névnap* — Maróti Lajos: *Az utolsó utáni éjszaka* — Németh László: *Gandhi*.

Ami egyszersmind azt is jelzi, hogy az efféle kiadványok sora — túl minden játékosságon — dráma- és színháztörténet is egyszersmind. Ezért lenne mellesleg hasznos, ha a színlap igen helyes szöveg elé iktatását következetesen alkalmaznák, *mindenütt* jelezve a díszlet s jelmez tervezőjét stb. is. Hiszen megintcsak egyetlen példával illusztrálva a dolog szépségét és értékét: ha a Gyurkó-dráma szereposztásának olvastán egy pillanatra elkalandozó gondolatokkal megállok annál a helynél: „Gyásznap, násznap, *szélmalom* — *mindenki*”, egyszersmind a 25. Színház újszerű ensemble-gondolkodásának s a megdöbbenő szépségű előadás stílusának tömör emlékeztetőjét is kezemben tartom.

Elbert János

(Illés Endre: *Névtelen levelek*. Magvető. 156 oldal, fűzve 5,50 Ft, *Rivalda 72/73*. Magvető. 768 oldal, kötve 40 Ft, Eugen O'Neill: *Drámák I—II*. Európa. 996 oldal, kötve 84 Ft, Csáth Géza: *Hamvazószerda*. Szépirodalmi. 227 oldal, kötve 20,50 Ft, Pap Károly *Színművei*. Magvető. 182 oldal, kötve 17,50 Ft, Páskándi Géza *Színművei*. Magvető. 208 oldal, kötve 21,50 Ft, Szomory Dezső: *Színház*. Szépirodalmi. 824 oldal, kötve 45 Ft.)